

Զարգացած Ե.

Մանուկների զարգացում

Նվաճումները 1924

4588

NERSES CHAZIKIAN
Alexandria
Egypt

ԱՂԵՐՍԱՆԻ
Տպագրութիւն Ա. Դասապեան
1924

ՍՍ.ՏՍ.ՆԱՅԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

(Դերմանական աւանդավազ)

Ռօթէնդուրկի գլխակը Սուտպի մէջ հպարտօրէն կը բարձրանայ յից ու լերկ ժայռի մը վրայ։ Այդ հինաւուրց գլխակը կարծես իր մտայլ ու խորունկ քունէն կ'արթննայ։ Յրէտէրիկ զօրաւոր կոմսը կը վերադառնայ խաչակրութենէ։ Անոր բոլոր ճորտերը խնդով թեան մէջ են։ Արդէն, առջի իրիկուն, մասնաւոր թվթատար մը ծանուցած էր անոր գալուստը ու նոյն իսկ ամէն տեղ հռչակած՝ անոր հիանալի քաջագործութիւնները։ Հետվիմ՝ կոմսին անուշ ու գեղեցիկ կիներ, անհունապէս երջանիկ է իր ամուսնոյն վերադարձէն։ Ամէն տեղ հրամաններ կ'արձակէ, որպէս զի արժանաւայել պատիւներով և շքեղութիւններով ընդունուի զայն։ Դլխակին աշտարածը գունագեղ ու բարունաւոր ծաղիկներով զարդարեալ և զարդարեալ քանդակներ կը կախէ այն նրբեմնի անհնազանդութիւնը զոր հիւստած էր պաշտօնի ամուսնոյն բացակայութեան պահուն։ Մեծ որսորդապիսը Ռօպէր, որ գայլ կը յորջորջուի հափազանց չարութեանը պատճառաւ, բազմաթիւ ծառաներու հետ կոմսին դիմաւորելու կ'երթայ։ Անոնք կը քալեն երկար ատեն։ Վերջապէս կը նշմարեն հետուն, արեւուն ոսկեղօծ փռչիւններուն մէջ աչնիւ և հպարտ կոմսը իր քաջասիրտ ասպետներով։

— Ողջոյն, վսեմաշուք տէր իմ, կ'ըսէ Ռօպէր ջանալով կախուղանի իր բնականօրէն խաղաղ ձայնը։ — Դուք յաղթական կը վերադառնաք, և կը յուսամ առանց վէրքի։

— Պարզ սկրթութեամբ մը, կ'ըսէ կոմսը զանցառապէս, հնչին բան մը... իմ պատուական սուրս զիս պաշտպանեց այդ անիծապարտ Հագաբաղիներէն։ Ինչ կայ չկայ տեսնեմ, գլխակին մէջ... Կինս, աչնիւ կոմսուհին, երջանիկ է վերադարձէս։

— Մեր շնորհալից կոմսուհին քաջատուջ է։

— Հապա՞ Գոնրոս գաւախ։

— Տիար գերկոմսը քիչ մը տենդ ունէր այս ատու... բայց, անշուշտ, իր ազնուազարմ հօրը գալուստը պիտի ապաքինէ վրէժը։

— Իսկ Սիպիլ սանուհիս... մեր որդեկիր աղջիկը։

— Ագնուստիայլ Օրիորդը վայրկեան մը իսկ չգտառեցաւ կոմսուհիէն։ Շատ անգամներ, անոր զօրավիզը եղաւ դժնդակ պահու-
րուն։

— Մեր բարի Ֆրանց Եփեսոսեանը... կրցաւ կատարել իր
պահապան աշխուսականի դերը։

— Այո, խիստ լաւ, պատասխանեց Ռօպէր նշանակալից
չեչաով մը, մինչդեռ նախանձի կայծ մը կ'անցընէ պաղ ու խոժոռ
աչքերէն։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց կոմսը իր թաւառ սեւ յօնքերը
պոստելով։ Ձգուշացիր, Ռօպէր... մի՛ նախանձիր այս խեղճ սրբին
ճակատագրին վրայ... Դուն գիտես անոր պատմութիւնը, անոր
անցեալը... գիտես որ ինչ սրտառուչ պարագաներու մէջ կ'որոնցու-
յամ է ծնողքը։

— Այո, գիտեմ այդ ամէնը։ Թերեւս ատոր համար է որ Սա-
սանային զաւակը կը կոչեն զայն։

— Ի՞նչ ըսիր։ Սատանային դատակը։ Ֆրանց քաջ է եւ հաւատա-
րիմ։ Հաւանաբար աշխուսական ցեղէ մը սերած է ան։ Իմ պաշա-
պանութիւնս իսկ անհնչեալ ի վերջ կարծեմ դանդաղեալ պատճառ
ներով անկէ։

— Ձեռքդ զարթար բան... Եւ հոգեկոթէ քնացող ջուրը։
Գտնուելը կ'արթննայ յոճախ ու կ'ըլլայ վաղը կամ ապուէս, մերթ-
մրթաց Ռօպէր վճռօրէն։

— Կը հրամայեմ որ առեղծաժներով չխօսիս հետս։ Ըսէ տես-
նեմ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, Ռօպէր։

— Ահ, հառաչեց սրտապետը վատարար... Ձեր բարձրութիւնը
չափազանց երջանիկ է գերազանցօրէն ազնիւ կին մը ունենալուն
համար... ոչ ոք պիտի համարձակի փորձել անոր հաւատարմութիւնը։

— Ի՞նչ, Ֆրանցը... այն տղան զոր ես հիւրընկալեցի... ան
պիտի ընէ այդ զարչիկ փորձերը, գոռաց կոմսը յաւաճմէն զոչալով։
Ռօպէր, սխալ տեսած ըլլալու ես... ոչ մէկ մահկանացու պիտի
յանդգնի աչքերը վերցնել Հէտիլի մը Ռօթիէնայուրի կոմսուհիին վրայ։

— Անշուշտ, տէր իմ, հառաջից Ռօպէր դառնապին, բայց ձեր
բարձրութեան ախոռապետը այլեւս տղայ մը չէ։ Ձեր բացակայութեան
միջոցին փոխուեցաւ ան։ Անոր գեղեցկութիւնը շատ հրապուրիչ,
աւելի առնական բան մը առած է, ասով մէկտեղ, խօսքտեալ մաղե-
րուն զանգուրները գլխին շուրջը սոկիչող պոսակ մը կը հիւսեն ինչ-
պէս թագաւորի մը գլխուն։ Իր աչքերը յաճախ կը բոցավառին
տարօրինակ փայլով մը ու կուտան ստատնայակ ան արտայայտութիւն

մը, Սակայն ըսել թէ Ֆրանց կը յանդգնի սիրել կոմսուհին... ևս կրկնած կ'ըլլայի ինչ որ ամէն մարդ գիտէ ու կը պատմէ արդէն:

Այսպէս խօսեցաւ թշուառական որսորդապետը:

— Ահ, ամէն մարդ գիտէ ու կը պատմէ այս բանը, կրկնեց կոմսը մեքենարար զլուխը երեբցնելով, չստ լաւ, շատ լաւ...:

Անոր աչքերէն վրէժի բոցեր անցան: Որոմը վերջապէս արտա-
դրած էր իր թունաւոր պատուը:

Բ.

Արդէն գիշեր էր երբ դղեակ կը հասնին, կոմսը կը նշմարէ Ֆր-
անցը Հէտլիտի և Սիպիլի մօտ: Հիացած կը մնայ անսուսպեալին
գեղեցկութեան և ազնուութեան: Սիրտը կը կծկուի սև նախանձով
մը: Բայց ժամանակի մը համար կը ծածկէ իր մտահոգութիւնը և
շնորհալիօրէն կ'ողջունէ իր սիրանուշ կինը, կ'ընծայէ անոր գեղեցկա-
կերտ ապարանջան մը զոր արևելքէն բերած էր ու կ'անցընէ զայն
անոր փափուկ դաստակէն: Սակայն յանկարծ կ'անց կ'առնէ սառտիկ
կերպով տոգոնած:

— Չմտեմք ձեր մատր, տիկին, այն չափի վայազարդ մա-
տանին՝ զոր ձեզի ընծայեցի իշխանացի արաջ, մեր Գլխաւոր տնային
ծննդեան օրը... Ի՞նչ եղաւ, յարեց ուժգին ձայնով մը, Ֆինչդեռ
ալեկոծ հոգիին մէջ կը վերածնէր բղկտիչ կասկածը:

Ու կոմսը կատաղութեան կը հարցնէր ինքնիրեն թէ՛ արդեօք
այդ մատանին Ֆրանցի՞ն տուած է կոմսուհին:

— Հանդարտեցէք, սիրելի տէր իմ, կ'աղերսէ մանկամարդ կինը,
ձեզ պիտի պատմէի արդէն այս դժբաղդութիւնը, դուք տակաւին
չնշմարած: Անցեալ օր, մեր անսուսպեալ Ֆրանցին և որդեգիր Սի-
պիլի հետ ման կուգայինք ու լճին եզրերը: Ձեր վրայօք կը խօսէինք,
սիրեցեալ ամուսինս: Հոն ծաղիկներ կը քաղէինք պսակներ շինելով
ձեր բարերաստիկ վերադարձը տօնելու համար: Երբ նշմարեցի լիճին
ճիշտ եզրերը չքնաղ ծաղիկ մը, ու կը պատրաստուէի զայն քաղել,
յանկարծ ոտքս սահեցաւ թաւ խտերուն վրայ, և ջուրը պիտի իյ-
նայի առանց անսուսպեալին օգնութեան: Սակայն դժբաղդարար մա-
տանիս կորսուեցաւ լիճի ջուրերուն մէջ ու անկարելի եղաւ զայն
գտնել: Մեր բոլոր մարդիկը երկար ժամեր աշխատեցան գտնելու
համար ձկնորսի ուսկանով:

Այսպէս խօսեցաւ նազելի կոմսուհին անուշ ու բիւրեղի պէս
հնչուն ձայնովը:

— Մխրճել չտուի՞ք կիլումը, որ այնքան ճարպիկ է այս տեսակ վարժութիւններու մէջ:

— Չմամբձակեցայ: Լիճը խորունկ է և միմին: Ասկէ դատ, դուք գիտէք որ ի՞նչ չարագուշակ պատմութիւններ կը պատմեն այս սև լճին վրայ, զոր դժոխքի լիճը կը կոչեն նաև: Կ'ըսեն թէ երեք դաւաճան առպետներ խեղդուած են հան: Իրիկունը իրենց կոծիւր կը բարձրանան ջուրի խորէն ու հոգին արհաւիրքով կը լեցնեն: Եթէ մէկը յանդգնի անոր մօտայլ ալիքներուն մէջ մանել՝ խեղճը անիծապարտ առպետներէն կը յափշտակուի: Ուստի՝ մեր մարդոցմէ ոչ մէկը, որքան որ ալ անձնուէր ըլլայ, չպիտի ուզէ երբէք սուղուր այդ դժոխային լճին մէջ:

— Ի՞նչ վրոյթ, պատախաճանց կ'ուր: Նոյն իսկ այս իրիկուն՝ այս է իմ կամքս — պէտք է որ մատանին դանուի: Եւ քանի որ անուսպեալ ձրանցը չպիտե՞ս. պէտք ելածին պէս ձեզի առաջնորդի, ա՛ն է որ պիտի երթայ ջուրին խորը մատանին փնտռելու:

Այս բանը ըսելով դաժանադէմ կ'ուր զո՞հ կ'երևէր իրմէն, որովհետև կը մտածէր թէ ձրանց չպիտի կրնար փրկուիլ ու անխուսափելիօրէն ջուրերուն մէջ պիտի խեղդուէր:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, սիրելի կոմս: Բայց գտնեցէ՛ք զարի Հէտիլիմ: Բայց դուք պարապ տեղը մահուան կը դրի՛ք ձե՛ք ձրանցը: Ի՞նչպէս կուզէք որ գտնէ հիմա այդ գոհարը:

Կոմսուհին ի դուր աղերսեց, կ'ուր անդրդուելի մնաց: Որչափ որ Հէտիլիմ կը պազատէր, այնքան ալ ամուսինը կը յամառէր ու հան յանցաւոր յարաբերութեան մը նշանը տեսնել կ'ուզէր: Այսպէս, վրէժի դաղափարը աւելի կը սաստկանար սրտին մէջ:

Գիշեր կ'ըլլայ ու գործելու ժամը կը հնչէ: Սև անտառի լեռներու ետին, արևը կ'անհետի ելրեւենիի մօտայլ խաւերուն վրայ արձակելով հրդեհի չարաչուք լոյսեր: Լիճը վայրկեան մը կը բոցավառի անդորին: Յետոյ, վերստին կ'ստանայ այն սև զուռուորումը, որմէ փոխ առած էր իր անունը: Կ'ուր մատառնջ է. կ'ոմսուհին յուսաբեկ, իսկ գալով Սիպիլին, անոր մատուց սիրտը սարսափածար կը տառապի: Կ'ոմսուհին կը վերստին աղերսանքները, սակայն կ'ուր կարծր ու անմատչելի կը մնայ, իր երկրին հակա լեռներուն նման: Ուրեմն գլխակէն դուրս կ'ելլեն, անոնց կ'ընկերանայ գլխակի քահանան, ծառաներն ալ ջահերով կը լուսաւորեն դիշերը: Վերջապէս կը հասնին հան ուր կ'ոմսուհին կ'որոնցուցած էր մատանին: Բարի Հէտիլիմ սրտաբուխ հառաչ մը կ'արձակէ, ու վերջին անգամ ըլլալով կը պազատի. բայց ի դուրս կ'ուր հրամայական չեղտով մը ցոյց կուտա

ալիտատոր վայրը ու իր աչքերը առեւտրեամբ կը սեւեռէ խեղճ Ֆրանցին վրայ։ Երիտասարդը չգողար. առանց վարանելու կը հանէ վերարկուն, և մխրճելէ առաջ քահանային կը դառնայ ու կ'ըսէ.

— Տէր Հայր, տուր ինձի արձակուժ... Եթէ պարտիմ մեռնել։

— Սիրելի զաւակ, կ'ըսէ քաղցրօրէն բայց իշխանութեամբ աղնիւ քահանան, դուն կը թերանաս հաւատքիդ մէջ։ Յանցանք մը ունի՞ս խոտորվանելու։

— Ոչ, հայր իմ...

— Ուրեմն, բանէ մը մի՛ վախնար... — Դուն զիտես որ, յարեց խորհրդաւոր ձայնով մը, մասնաւոր գերագոյն պաշտպանութիւն կը վայելես...

Ներկաները մօտիկ կ'ընէին դարմացած և Վատան ու անմեղ ժպիտ մը կը սաւառնի երիտասարդին չրթներուն վրայ։ Յած ձայնով մի քանի խօսքեր կը մրմնջէ քահանային, յետոյ երախտայայտ ակնարկ մը նետելով Հէտվիմի և Սիպիլի վրայ, կը նետուի խրոխտօրէն լիճին մէջ։ Ահարեկումի աղաղակ մը կը բարձրանայ ներկայներէն։

Այն առին քահանան խօսք կ'առնէ.

— Դեռատի աղնուական Ֆրանցը խնդրեց որ ձեզի բացատրեմ այն գերբնական պաշտպանութիւնը, որու մասին կը խօսուի ամէն տեղ։ Դուք զիտէք, տիար կոմս, որ ան նախապէս կորսնցուց հայրը որ աղնիւ զօրաւոր իշխան մըն էր։ Յետոյ, առանձին մնաց մօրը հետ առաքելին ու շնորհազարդ կիւն մը։ Իշխանին թշնամիները անոր մահը խմանալով կուգան կը պաշարեն զգեակը, Իշխանուհին նախ կ'ուզէ ազատել զաւակը, զիւղացիի տարազով կը յանձնէ զայն անձնուէր ծառայի մը որ խոյս կուտայ գաղտնի գետնուղիէ մը։ Խեղճ մայրը կը յուսար քիչ յետոյ զաւակին միանալ... — Բայց չէ՞ք նշմարէր լոյս մը ջուրերուն վրայ...

— Ոչ, հառաչեց Սիպիլ, մայրամուտ արեւուն վերջին ճառագայթին է որ կը խաղայ մակերեսոյթին վրայ։

— Աւա՛ղ, վերսկսեց քահանան, թշնամիները վերջ ի վերջոյ յաջողեցան զգեակը գրաւել։ Հրամայեցին խեղճ կնոջը որ ցոյց տայ միակ զաւակին թաքստոցը, որովհետեւ ան ալ կ'ուզէին սպաննել, այլ եւս ժառանգորդ չմնալու համար։ Մայրը կը մերժէ բնականաբար։ Անոնք կ'սպառնան խորվիրապի մը մէջ նետել զայն, ու մերժումին վրայ ի գործ կը դնեն սպառնալիքնին... Բայց չէ՞ք տեսներ որ լիճին մակերեսոյթը կը շարժի...

— Այո, կը մրմնջէ վշտաբեկ Սիպիլը, Էրեկուան քամին է որ կը փչէ։

— Ագիւլն իշխանուհիին մարմինը առանց գերեզմանի մնաց վիրապին սարսափալից խորերուն մէջ: Այս առնէն ի վեր, ան հրեմն կենդանի մարդերուն կ'իրևի, մանաւանդ իր սիրազօրով Ֆրանցին: Խոստացած է երեսիլ ամէն անգամ որ ան վտանգի ենթարկուի ու ազատել զինքը եթէ յանցանքէ բոլորովին զերծ է: Արդէն իր պաշտպանութիւնը ցոյց առաւ մի քանի անգամներ, հրաշալի կերպով: Եւ որովհետեւ իմ սիրելի Ֆրանցս հրեշտակի նման անմեղ է ու ամէն կոտորածէ հեռու, աւելցուց քահանան կոմսին նայելով, կը յուսամ որ այս անգամ ալ մայրը խոստման համաձայն պիտի պաշտպանէ զաւակը:

Այս պահուն, աւելի չնշտուած չարժուամբ տեղի ունեցաւ ջուրի մակերեսին վրայ: Ամենուն աչքը յուսալից այն կողմը յառեցաւ: Ընդհուպ տեսան որ ջուրերէն դուրս կ'ելնէ երիտասարդ ակոսապետին գեղեցիկ գլուխը: Ինչ հրաշալի բան, անոր հազուադէպը չոր են, ինքն ալ չէ հոգնած բնու, ու ալւոր զէմքը կարծես ներքին ուրախութիւնով մը կը ճառագայթէ: Կը դառնայ զէպի կոմսուհին, յարգանքով կը ծնրադրէ ու անոր կուտայ մատանին:

— Ապրիս, Ֆրանց, կ'ըսէ կոմսը տարօրինակ ձեւով մը:

Երիտասարդը իր անկեղծ ակնարկը կը բարձրացնէ Հէտիժի ու Միւզիլի վրայ ու ճանրօրէն կ'ըսէ.

— Տեսայ մայրս: Որքան գեղեցիկ էր: Անիկայ ինծի երեւցաւ լիճին խորը հագուած նուրբ ու ճերմակ շղարչով մը: Մարմինը կարծես թէ լուսեղէն էր: Ժպտեցաւ անուշ կերպով իբր թէ շատ զոհեղած ըլլար ինձմէ, ու նշան ըրաւ իրեն հետեւելու: Գիւրնական սրածառութիւնը՝ որ անոր կ'ընկերանար, ճամբան կը լուսաւորէր: Կարծես թէ կ'երազէի ու կ'անցնէի նմայիչ ու չքեղ պալատէ մը՝ զարդարուած թանկարժէք քարերով:

Լիճին ջուրը հրաշագեղ ու թափանցիկ, անհուն չափեղացի մը կը նմանէր: Զրատունկերը սրազուն յակինթնիւրու կը նմանէին: Տիկին կոմսուհիին մատանին եղբրէն բաւական հեռու կը զանուէր: Վերջապէս կը հասնինք խոշոր մայրի մը մօտ, մայրս հանձն խոտչի մը մէջ, բուստի մը վրայ, կարծես կանանչ թաւիչէ զոհարատու փի մը մէջ, ցոյց տուաւ շափիղաղաղորդ մատանին: Ուղեցի պաշտելի մօրս ոտքերուն փարիլ, բայց անիկա զիս կեցուց, մատանանիչ ըրաւ կապոյտ երկինքը և բուս հետզհետէ աներեւոյթմանաւով:

— Ծարունակէ զաւակ... սիրելի Ֆրանցս... ու զիդ ճամբէն քաշելու... Եւ քու ամէնէն սիրելի իղձերդ պիտի իրականանան:

Ու Ֆրանց՝ յուզումալից, վերստին Սիւլիլին նայեցաւ և Դեղակ

վերադարձին, Ռօպէր այս անակնկալ յաջողութեան վրայ նախանձելով, քթին տակէն կը մըթմըթար ծառայներուն .

— Տեսա՞ք ինչպէս սատանան պաշտպանեց իր զաւակը : Ամեն մարդ զիտէր որ այս լիճը անոր կալուածն է . . . Իրաւոր, այս գէպքը շատ կասկածելի կ'երեւի ինծի :

Ու այսպէս, ճարպիկութիւնով, Ռօպէր օգուտ կը քաղէր միա՝ միա ժողովուրդին աւելորդապաշտական երկիրէն, զանոնք շահագործելու համար : Կոմսը իր կողմէն կը սկսի վտարել զինքը շրջապատող սու կասկածները : Այս բանը կը յայտնէ իր պաշտելի Հէալիմին որ կը ժպտի երջանիկ :

— Այն սէրը՝ զոր ինծի կը տածէ մեր օրոտապետը, բոլորովին որդիական է : Ինչպէս չկրցանք ըմբռնել, սիրելի կոմս, որ այս յարգանքները, նայուածքները ու հնորհապարտ ակնարկութիւնները որ կարծես ինծի կ'ողջունեն և որ ձեզի կը յուզեն այնքան՝ մեր որդեգիր Սիլվիին յաակացուած են : Ֆրանց զայն կը սիրէ երկար առնել ի վեր, բայց ազգաւ ըլլալով Համարձակի իր սէրը արտայայտելու :

Այս բացատրութենէն զո՞հ կ'երեւի կոմսը, սակայն անոր սիրարայնքան վիրաւորուած էր որ զեւ բոլորովին չէր ուզիացած : Ու Հէալիմ լռելեայն կը սառապէր կասկածի այն հետեւոր նշողներէն, զոր երբեմն կոմսը ցոյց կուտար հակառակ իր կամքին : Հանդարտեցնելու համար ամուսինը, կ'որոշէ նուազ խանդավառանքով վերաբերուիլ Ֆրանցի հետ : Խեղճ երիտասարդը չզիտէ ինչ մտածէ այս յանկարծական ցրտութիւններու մասին : Ռօպէր՝ որ հոգեբանական հասկացողութենէ զուրկ չէր, կը հասկնայ այս բանադրօսիկ կայութիւնը ու կը փութայ օգուտ քաղել անկէ :

— Սպասէ՛, սպասէ՛, սատանայի զաւակ, կ'ընէ ինքնին ակուտները սեղմելով : Դուռն կը կարծես թէ գործդ լմնցուցիր մեղի հետ կարգ մը արտառոց մասալներ յերիւրելով . . . բայց կեցիր, կը տեսնուինք օր մը . . .

Գ.

Ֆրէտէրիկ կոմսը որոտրութենէ վերադարձին սա խօսքերը կ'ողջէր Ռօպէրին՝

— Կը յիշե՞ս, Ռօպէր, ինչ որ կը պատմէիր այս ճամբուն վրայ, մէկ քանի օր առաջ, Ֆրանցի նկատմամբ : Գիտե՞ս այդ խնդիրին համար բացատրութիւններ պահանջեցի : Հիմայ, բացարձակօրէն համազում եմ մեր ակոտապետին անմեղութեանը :

Ըսելով այս բանը հանդարտ դէմքով, կոմսը ինքն ալ կը կասկածէր իր խօսքերուն ճշմարտութեան վրայ :

— Այո՛, այո՛, տէր իմ ... կը մրմնայ Ռօպէր :

Չար ու ծաղրական ժպիտ մը ցոյց կուտայ այս պահուն անոր սրածայր ակօյնները :

— Ինչո՞ւ կը ծիծաղիս այս կերպով :

— Բնական է ... ոչնչի համար ... այո՛, ոչնչի համար ... կը պատասխանէ ան շարունակելով սատանայական ծիծաղը, ու այնպիսի չեչտով մը որ կարծես թէ շատ բան գիտէ :

— Տեսնենք ... ի՞նչ բնիկ կուգես : Ես քու տէրդ եմ, իրաւունք ունիմ ամեն բան գիտնալու ... խօսէ :

— Է՛հ տէր իմ, այն մատանին ...

— Այն մատանին չըրա՞նք : Իր պատմութիւնը յուզիչ չէ՞ր Բիթէ :

— Անշո՛ւշտ, ... անշո՛ւշտ, ... բայց եթէ այդ պատմութիւնը առակ մը ըլլար ... ու, պարզ ենթադրութիւնով, եթէ ան զոպանը պահած ըլլար մատանին ջուրը նետուած ատեն ... :

— Սարսափելի կասկածներ, բացառանշնց կոմսը ձեռքը ճակտին դարնելով, ահա վերստին կը ծնին անոնք ... Այո՛, հիմայ, ամէն բան կը հտնկնամ ... Թշուառօկանը մատանին պահած էր, ու լիճք մտայ ըլլալով, շատ կարելի է որ մխրճեղէն ետքը քիչ մը հեռուն դուրս ելած ըլլայ, ժայռերու ետին, առանց տեսնուելու ... Այո՛, այո՛, վայրկեան մը ետքը մեր քովը եկած է ու մեզի անամթարար խաբած հրաշքի հէքեաթ մը յերկրելով : Կը տեսնեմ տակաւին, ո՞վ կատաղութիւն, յոյսով ու սիրով լեցուն այն ակնարկը որ կոմսուհին նետոց մատանին յանձնելու միջոցին : Ա՛հ, ստորնաքարչ դուռճան, վատազգի սողուն, դուն պիտի մեռնիս, այո՛, դուն պիտի մեռնիս զարհուրելի մահով մը ... : Ռօպէր, ինչո՞ւ չըսիր այս բանը առաջուրնէ :

— Կը վախճայի ձեզ վերստ որիկէ, տէր իմ : Ասով մէկտեղ, զաղափարը իմա չէ : Ասիկա ինծի պատմեցին ուրիշները, ու ես իմ կարգիս պարտականութիւն նկատեցի ձեր վսեմութեան ճշմարտութիւնը ըսելու :

Շնորհակալ եմ, բարեկամս : Պիտի վարձատրուիս : Այսպէս, յարեց դաւնօրէն կոմսը, իմ մարդիկներս են որ կը պատմեն այս բանը, խնդալով իմ միամտութեանս վրայ, այնպէս չէ ... Այո՛, կրկնապէս վրէժ պիտի լուծեմ : Թող Աստուած ներէ ... Կուգեմ որ այս մահը անաւոր ըլլայ :

— Աստուած պիտի ներէ ապաշտլաբար, կ'ըսէ կեղծաւոր ծառան, զդպրուն Քեչտով մը։ Եթէ Ֆրանց դաւաճան մը չէ — բայց ամէն պարագայի մէջ չէ՞ որ սատանային դաւակն է — մայրը զինքը պիտի պաշտպանէ իր խոստման համաձայն, ինչպէս որ կ'ըսէ ինքը։ Եթէ դաւաճան է, Աստուած պիտի հաւանի որ աշխարհէ վերջնէք այսօրինակ պատահաս մը։ Կը տեսնէք, տէր իմ, զուք հետու էք ու ե խղճահարութեանէ։

Այսպէս խօսեցաւ վատոյի ու նրբամիտ որսորդապետը։ Այս պահուս հասած էին անտառին եզերքը։ Հոն կը գտնուէր նշանաւոր դարբնոց մը։ Անոր հսկայ բոցերուն տեսքը, վիթխարի մուրճերու շոնդալից հարուածները, փուքերու հրեշտային հառաչանքները, մարդկային հոգին դարձուրանքով կը լեցնէին, ու իրապէս դժուարին զազաւիարը կուտային։ Սոսկալի ու ճիւղաղային մտածում մը կը պատէ յանկարծ կոմսին տեսպագին ուղեղը ու անոր անողոք սիրտը խոր դոհունակութեամբ կը լեցուի։

— Գտա՛յ, կ'ըսէ, ահա դժուարը... դժուարը որ յարմար է այսպիտի ստորին դաւաճանի մը...

Միեւնոյն ատեն հրաման կուտայ դարբնոցի ծառայներուն։

— Այն աւաջին անձը որ ձեզի պիտի զրկեմ հոս և որ ձեզի պիտի հարցնէ — «Ետրին մեծութեան հրամանները կատարեցիք...» բռնեցէք ու նետեցէք այս ահաւոր բոցերուն մէջ հակառակ իր ազդակներուն։ Թող մոխիր դառնայ իսկոյն մասնիչը... Դուք, ծառայներ, զեղեցիկ վարձատրութիւն մը պիտի ստանաք այս հագուազիւս կտորի հալումին համար...

Ու կը ծիծաղի կոմսը շնական ու զիւային ծիծաղով մը։

— Քանի որ սատանային դաւակն է, հոն բոցերուն մէջ, իր սուսին պէս պիտի ըլլայ, կը յարէ Ռօպէր ոչ նուազ զիւային ծիծաղով։

Ծառաները կ'ուրախանան ու ետանդով կ'արձարծեն հնոցին կրակը։ Դիւակ վերադառնալով Ռօպէր կ'երթայ կը գտնէ Ֆրանցը ու կ'ըսէ անոր բարեկամաբար։

— Շո՛ւա, ընկեր... մի՛ ուշանար, տէրը քեզի կ'ուզէ։

Կոմսը երբ կը տեսնէ երիտասարդը, կը հրամայէ անոր։

— Գնա՛, շուտ դարբնոց ու ըսէ ծառայներուն թէ հրամանս կատարած են։

— Յօժարակամ, տէր իմ։

Ու ան կը փութայ իր տիրոջը հնազանդիլ։ Սակայն պահ մը խորհրդածելէ վերջ կ'ըսէ ինքնիրեն։

— Թերեւս կոմսուհին հրաման մը ունենայ տալու : Փոքրիկ Գոնրատ անեղ ունեցաւ այս առաւօտ . կոմսին հրամանը կատարելով, աղնիւ կոմսուհին մէկ հրամանն ալ կրնամ կատարել :

Ուստի կը ներկայանայ Հէտլիմին :

— Հրաման մը ունի՞ք տալու, տիկին կոմսուհի : Տէրս կը հրամայէ որ զարբնոց երթամ, բայց ես ձեր ծառայութեան յատկացուած եմ, Թերեւս կարենամ միեւնոյն ատեն ձեզի օգտակար ըլլալ :

Բարի ու երկիւղած Հէտլիմը ըստ. անոր .

— Կը փախաքէի թէ եւ երթալ մատուռ ալօթելու, բայց իմ սղտիկ Գոնրատս հիւանդ է : Դնայ, զաւակս, կեցիր պահ մը գիւզի եկեղեցին ու ըրէ երկայն ու ջերմեանդ սղօթք մը, որպէս զի Գոնրատս ապաքինի, կոմսն ալ գտնէ իր նախկին հանդարտութիւնը ու ես իմ կորսուած երջանկութիւնս :

Այս ըսելով արցունքի կաթիլները հոսեցան աչքերէն :

Գ.

Ֆրանց կը մեկնի չափազանց զոհ որ իր սիրելի կոմսուհին համար պիտի ալօթէ . կը մօտէ եկեղեցի որ ամայի է, բոլոր գիւղացիները հռնձքի գացած են : Բացալաւ արեւ մը կը հրդեհէ եկեղեցիին զունաւոր ապակիները : Անոր ճառագայթները անցնելով շեղակի թանձր ապակիէն, կ'իջնեն նորրո ու զունազեղ փոշիով մը ու կարծես, միաթիքական ճառքայ մը կը զծեն արքայութեան երթալու համար : Ֆրանց կը ծնրադրէ ու կ'ալօթէ սրտազին Գոնրատի ատղջութեան համար, կ'աղօթէ նաեւ իրեն համար :

— Ո՛վ զօրաւոր Աստուած, կ'ըսէ, կ'զգամ որ ծուղակներով շրջապատուած եմ, թշնամիներ ունիմ, ինչո՞ւ Դու միայն զիտեա կոմսը ինծի կը նայի դաժան ու ասելի նայուածքով մը, գլխակին մարդիկները մատով զիս ցոյց կուտան : Նոյն խօս կոմսուհին առաջուան տէս բարեհացակամ չէ : Միտակ բարի Սիպիլը կարծեմ զիս կը սիրէ : Ես ալ զոյն կը սիրեմ : Բայց, ո՛վ զօրաւոր Աստուած, ես լքուած երիտասարդ մըն եմ ու աղքատ : Ի՞նչպէս Սիպիլին ընծայեմ այս թշուառ կեանքս բաժնելու : Պաշտպանէ զիս, ո՛վ Աստուածս, փրկէ զիս իմ թշնամիներէս, ու կարգադրէ այնպէս՝ որ զոնէ միութեամբ թիւն մը ունենամ աշխարհի մէջ :

Կեղծ Ֆրանցի աչքերէն խոչոր արցունքներ կը հոսին, բայց յանկարծ իր արցունքներուն մշուշին մէջէն, պատուհանին ոսկեղօծ ճամբուն վրայ, կը նշմարէ սպիտակ ու լուսափայլ տեսիլ մը կամոց կամոց աւելի կը շեշտուի :

— Ո՛վ իմ պաշտեցեալ մայրս, կը բացազանչէ երիտասարդը, դուռն ես, ինչպէս որ տեսայ քեզի լիճին խորը: Սառօյէ է ուրիմն որ նորէն վտանդի մէջ ըլլամ: . . . այո՛, կուզաս զիս վերստին պաշտպանելու:

— Այո՛, ես եմ, զաւակս, կ'ըսէ մայրը անուշ ու յանդիմանա- կան շիշտով մը, լսեցի քու աշօթքդ: Սակայն կը տեսնեմ որ զիս մոռցեր ես . . .

— Ե՛ս, մայր իմ . . . զքեզ հոնա՛լ, հեծծեց ազան եռանդազին. թող երկիրը բացուի այս պահուս ու զիս խորատուղէ, եթէ վայրկեան մը իսկ քու անուշոյ սիրտէս ելամ է:

— Այո, սիրելի զաւակս, դուռն կը մոռնաս որ առանձին չեմ քանի որ ես միշտ քեզի հետ եմ: Դուռն կը մոռնաս որ մի քանի օր առաջ քեզի խոտապայ քու թանկազին իղձերուդ պատկու իլը: Դուռն կը մոռնաս վերջապէս որ պարտիս աշօթիկ իմ թափառիկ հագին համար:

— Ներէ, սիրեցեալ մայրս: Ծշմարիտ է, յանցաւոր եմ, բայց կ'ուզեմ յանցանքս քաւել:

— Լաւ, զաւակս, ուրիմն ազօթիկէ մի գաղբիւր, մինչեւ որ անհետանամ:

Բարի զաւակը ջերմեամեղօրէն կ'ազօթէ: Ատեն ատեն իր աչքերը գէպի մայրը կը բարձրացնէ: Ան կարծես մօտիկ կ'ընէ երկնալին հեռաւոր ձայն մը շատ անուշ, ու նշան կ'ընէ որ յարաւանիկ աշօթքը: Մօրը հագնուածները աւելի կը լուսաւորուին, ու մարմինը շատ թափանցիկ կը դառնայ: Լուսապակ մը կը շրջապատէ զլուխը ու խորհրդաւոր ու անհուն ժպիտ մը կը հմայէ անոր շրթունքները:

— Ալ կրնաս մեկնիլ, սիրելի զաւակս, կը մըմնջէ մայրը հրեշ- տակալին ձայնով . . . Ալ ես զիս մի մոռնար:

Ու կ'անհետանայ: Մայրամուտ տրեւ կ'արձակէ իր վերջին ճառագայթները ու յետոյ ապակիները կը մթաղեն: Այն ատեն ազ- նիւ երիտասարդը ոտքի կ'իլնէ ու կը մեկնի եկեղեցիէն:

— Պէտք է ճառարարեմ, կ'ըսէ ինքնիքին, որ կոմսը զժգո՛հ չմնայ: Կը փութացնէ քայլերը, երբ կը նշմարէ դարբնոցը, ծառայնե- րուն կը պոսայ հեռուէն:

— Դարբիններ, նորին մեծաթեան հրամանները կատարեցի՞ք: Անոնք գէմբերներն կրակած՝ ցոյց կուտան բացաւաւ հնոցը ու կը պատասխանեն ծիծաղելով:

— Անշուշտ . . . կոմսը կրնայ դո՛հ ըլլալ իր ծառաներէն:

Միտնց այս խօսքէն զարմացած, ու առանց ազելու անոր խորը թափանցիկ, կը վազէ գլեակ պատասխանը տանելու համար:

Կոմսը զայն հետէն կը տեսնէ, ու սաստիկ զայրացած կը պոռայ՝
— Ո՞ւրիկէ կուգաս, ստորին դաւաճան:

— Դարբնոցէն, տէր իմ:

— Կը ստես, անկարելի է: Կամ թէ ճամբան ուշացած ըլլալու ետ:

— Մի զայրանաք, տէր իմ, աղօթեալու համար է որ ուշացայ
քիչ մը:

Առանց կէտ մը մտնալու, ու չափազանց անկեղծ չեշտով մը
Յրանց կը պատմէ ամէն բան: Կոմսը խորունկ զարմացումի մէջ
կ'իյնայ: Յուզուած է, իր աչքերը կը սկսին ճշմարտութեան բացուիլ:

— Եւ ի՞նչ ըսին քեզի դարբնոցին ծառայները:

— Տէր իմ, ըսածնուն իմաստը բաւական մութ էր: Խնդալով
և հնոցը ցոյց տալով ըսին — «անշուշտ, գործը ընցած է... Կոմսը
կրնայ գո՞հ ըլլալ իր ծառաներէն»:

Կոմսը անէացած է, կը ծռէ զլուխը ու կը սկսի մտածել: Վեր-
ջապէս կը տեսնէ ճշմարտութեան սրբազան լոյսը, Ռօզերի վատու-
թիւնը և Յրանցի անհեղութիւնն և հաւատարմութիւնը: Ամէն բան
սնտալ կրկինքի պէս պայծառ կ'երեւայ: Դիմագիծերը կը շաղկապեն
ու կ'աւանդեն վեհանձն ու աղնիւ նկարագիրը:

— Ծօնոցիդ զաւակս, կ'ըսէ բարութեամբ Կոմսը, քեզի պարտաւ
տեղը ամբաստանեցի: Երբէք չպիտի մոռնամ որ — մինչդեռ ես քու
ահաւոր մահուանդ վրայ կ'ուրախանայի — դուն կ'աղօթէիր ինծի և
իմիկներուս համար: Շնորհակալ եմ Աստուծոյ որ ցոյց տուաւ
ճշմարիտ դաւաճանը:

Եւ վեհանձն Կոմսը կը սեղմէ զայն իր բաշտկներուն մէջ որ
ուրախութենէն կուլար: Յետոյ կ'երթայ դռնիկ իր սիրելի Հէտիկը:

— Իմ անուշ ու անհեղ կինս, կը մրմնջէ զգլալով, դեռ կը
տարակուսէի քու հաւատարմութենէդ: Ալ ամէն բան ընցած է,
այլ եւս չպիտի կասկածիմ քեզմէ, ինչպէս նաեւ մեր բարի Յրանցէն:
Պիտի ներքէք արգիւօք իմ ազնիւ կասկածներուս: պաշտելի հոգեւակ...:

— Ո՞վ իմ յոյժ սիրեցեալ ամուսինս, շնորհակալ եմ... վերջա-
պէս կը գտնեմ քու սէրդ... Կորսուած երջանկութիւնս...:

Կամ Յրէտէրիկ կը պատմէ անոր իր և Յրանցի միջև խօսակ-
ցութիւնը և ջերմագին կը համբուրէ զայն: Յետոյ ախտապիւսին
դառնալով:

— Քու հաւատարմութեանդ ու անձնութեանդ համար ար-
ժանի վարձատրութիւն մը պիտի ստանաս:

Ու կ'անչիւ տուաւ քահանան:

— Հոգիիդ փրկութեան համար կրնաս երդնուլ թէ Թրանցի հայրը աշուտական ու պատուաւոր ասպետ մըն է, և թէ ինչ որ ըսիր լիճին եղերքը ճշմարիտ է :

— Հոգիիս վրայ կ'երդնում, կը պատասխանէ քահանայն հանգիստաւոր ձայնով մը, և նոյն իսկ աւելին ալ կրնամ ըսել : Այսօր Թրանց 25 տարեկան է, ու կարող եմ անոր յայտնել իր հօր անունը որ Նիէտէրվաւրի բարձր և ազնիւ պառօնն է, և որուն գլխակը կը գտնուի Հոննոսի եղերքները :

— Կարիկ¹⁶ է միթէ : Ինչո՞ւ առաջուրնէ չյայտնեցիր :

— Պառօնին թշնամիները — անոնք որ յափշտակեցին անոր կալուածները և տիպոսը, շատ զօրաւոր են : Մինչեւ հիմա հարկ չգտանցի անոր անունը յայտնել, վախճալով որ չհալածեն բուն ժառանգորդը : Հիմա Թրանց՝ որ կ'անդիտանայ իր ընտանիքը և զօրութիւնը, քաջ ասպետ մը ըլլալու տարիքին մէջ կը գտնուի : Կարող է կուսիլ թշնամիներուն գէմ :

— Անշնչա, ըստ կամը խանդավառութեամբ : Կուզեմ որ իր նախնիքներուն կալուածին տիրանայ անիկա :

Մէկ քանի ախիս ետքը Թրանց և կամը իրենց ճորտերու օգնութեամբ, վճռական յաղթութիւն տարին թշնամիին վրայ, ու գիւտափ ախոռակաւոր ստանալով Նիէտէրվաւրի բարձր ու փարթաւ Պառօնի տիպոսը, կարող էր իր մեծ հարստութիւնը և հզօր անունը ընծայել շնորհագիւլ Սիպիլին զօր կաթողին կը սիրէր երկար տարիներէ ի վեր :

Ամուսնութիւնը տեղի ունեցաւ այն գիւղին եկեղեցիին մէջ ուր Թրանց տեսած էր մայրը : Կ'ըսեն թէ պոսիլի արարողութեան միջոցին, գերբնական լոյս մը փայլեցաւ գեղանի ամուսնորուն զլխուն վերեւ, ու քալցրաբոյր ճերմակ վարդեր սխառելով անտեսանելի ձեռքէ մը՝ գեղջուկ եկեղեցիին գետինը ծածկեցին : Բայց Թրանց այլեւս իր մայրը չտեսաւ : Իր դժբաղդութիւնները լմնցած էին :

Աւելորդ է ըսել թէ մինչեւ մահը, իր պաշտեցեալ Սիպիլին հետ երջանիկ ու խաղաղ կեանք մը ունեցաւ :

Ահա Սատանային Զաւակին լէժանը որ կը պատմուի Հոննոսի եղերքները և Սեւ Անտառի բնակիչներուն մէջ :

Ա. ՆԱԽԱՐԵԱՆ

4566

ՄԱՍԼՈՅ ՏԱԿԻ

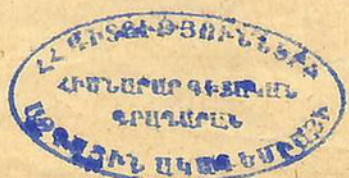
ՔՐԱՆՍԱՑԻ ՅԱՅՏՆԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՊԻԻՍՈՆԻ

ԱՆՅԱՅՏ ԿԻՆԵ

(LA FEMME X...)

Ընթանեցան կեանքի, առնուած յոգիչ տաւ օ աւար

ՅԱՐԳՄ. Ա. ՇԱԼՃԵԱՆ

ԳՐԱՆԻՔԻ ՄԱՐԿԱ

FL0672969

ЦЕНА

Учм
4566